शंयुर्बार्हस्पत्यः।इन्द्रः, ३१-३३ बृबुस्तक्षा।गायत्री, २९ अतिनिचृत, ३१ पादनिचृत, ३३ अनुष्टुप्।

य आनयत्परावतः सुनीती तुर्वशं यदुम्। इन्द्रः स नो युवा सखा॥ ६.०४५.०१

परावतः- दूरदेशात्। तुर्वशम्- त्वरमाणम्। यदुम्- याज्ञिकम्। यजते इति यदुरिति शब्दकल्पद्रुमे। नियतं वा। यम उपरमे। यः। आनयत्- आनीतवान्। सः। इन्द्रः। नः- अस्माकम्। युवा- तरुणः। सखा- मित्रभूतः ॥१॥

अविप्रे चिद्वयो दधदनाशुना चिदर्वता। इन्द्रो जेता हितं धनम्॥ ६.०४५.०२

अविप्रे- मूढे। चित्- अपि। वयः- अनुग्रहम्। दधत्- करोति। अनाशुना- वेगवर्जितेन। ऐकाग्र्येण वा। अर्वता- प्राणेन। इन्द्रः। हितम्- हृदयनिहितां हितकरीं वा। धनम्- दैवीसम्पदम्। जेता- जयति ॥२॥

महीरस्य प्रणीतयः पूर्वीरुत प्रशस्तयः। नास्य क्षीयन्त ऊतयः॥ ६.०४५.०३

अस्य- एतस्य। प्रणीतयः- प्रकर्षनीतयः। महीः- महत्यः। उत-अपि च। प्रशस्तयः- कीर्तयः। पूर्वीः- प्राचीनाः। अस्य- एतस्य। ऊतयः- रक्षाशक्तयः। न। क्षीपयन्ति- उपचीयन्ते ॥३॥

सखायो ब्रह्मवाहसेऽर्चत प्र च गायत। स हि नः प्रमतिर्मही॥ ६.०४५.०४

सखायः- हे सुहृदः। ब्रह्मवाहसे- मन्त्रमेधाधारकाय। अर्चत- ऋचं वद। प्र- प्रकर्षेण। गायत- साम कीर्तयत। च। सः। हि- खलु। नः- अस्माकम्। मही- महती। प्रमतिः- प्रकर्षमतिः ॥४॥

त्वमेकस्य वृत्रहन्नविता द्वयोरसि। उतेदृशे यथा वयम्॥ ६.०४५.०५

वृत्रहन्- आवरणबाधक। त्वम्। एकस्य- ब्रह्मचारिणः। अविता- रक्षकः। द्वयोः- सतीपत्योः। अविता- रक्षकः। असि- भवसि। उत- अपि च। यथा वयम्- वयं यथा पुत्रपौत्रादिभिर्भवामस्तथा। ईदृशे- बहुभूतस्यापि रक्षकः ॥५॥

Dr. Rangaraj
WEBOLIM

नयसीद्वति द्विषः कृणोष्युक्थशंसिनः। नृभिः सुवीर उच्यसे॥ ६.०४५.०६

द्विषः- द्वेषभावनम्। अति- अतिक्रम्य। नयसि। उक्थशंसिनः- मन्त्रवक्तॄन्। कृणोषि- करोषि। नृभिः- मरुद्भिः। सुवीरः। उच्यसे ॥६॥

ब्रह्माणं ब्रह्मवाहसं गीर्भिः सखायमृग्मियम्। गां न दोहसे हुवे॥ ६.०४५.०७

ब्रह्माणम्- मेधाविनम्। ब्रह्मवाहसम्- मन्त्रधारकम्। गीर्भिः- वाग्भिः। सखायम्- मित्रभूतम्। ऋग्मियम्- ऋगर्हम्। गाम्- धेनुम्। न- इव। दोहसे- दोग्धुम्। हुवे- आह्वये ॥७॥

यस्य विश्वानि हस्तयोरूचुर्वसूनि नि द्विता। वीरस्य पृतनाषहः॥ ६.०४५.०८

यस्य। वीरस्य- वीर्यसम्पन्नस्य। पृतनाषहः- शत्रुसहनशीलस्य। विश्वानि- सर्वाः। द्विता वसूनि- ऐहिकामुष्मिकसम्पदः। हस्तयोः- भुजयोः। नि- निहिता इति। ऊचुः- शिष्टा वदन्ति ॥८॥

वि दृळ्हानि चिदद्रिवो जनानां शचीपते। वृह माया अनानत॥ ६.०४५.०९

शचीपते- प्रज्ञापालक। अनानत- केनापि नमयितुमशक्य। अद्रिव- अद्र्युपलक्षितजडवशीकर्तः। दृळ्हानि- दृढाः। जनानाम्- विशाम्। मायाः। वि वृह- विनाशय ॥९॥

तमु त्वा सत्य सोमपा इन्द्र वाजानां पते। अहूमहि श्रवस्यवः॥ ६.०४५.१०

तम्- अमुम्। त्वा- त्वाम्। सत्य- अवितथ। इन्द्र- परमेश्वर। वाजानां पते- अन्नपालक। सोमपाः- रसानुभवकर। श्रवस्यवः- अतीन्द्रियश्रुत्युपलक्षितदिव्यानुभूतिकामा वयम्। अहूमहि- आह्वयामः ॥१०॥

तमु त्वा यः पुरासिथ यो वा नूनं हिते धने। हव्यः स श्रुधी हवम्॥ ६.०४५.११

यः। पुरा- पूर्वस्मिन् काले। हिते- निहिते। धने निमित्ते सति। हव्यः- ह्वातव्यः। आसिथ- बभूविथ। तम्। अद्याप्याह्वये। सः- असौ त्वम्। हवम्- आह्वानम्। शृधि- शृणु ॥११॥

धीभिरर्वद्भिरर्वतो वाजाँ इन्द्र श्रवाय्यान्। त्वया जेष्म हितं धनम्॥ ६.०४५.१२

Dr. Rangaji
WEBOLIM

इन्द्र- परमेश्वर । धीभिः- बुद्धिशक्तिभूतैः । अर्वद्भिः- प्राणतुरगैः । अर्वतः- गतिमतीः । श्रवाय्यान्- अतीन्द्रियश्रुतिभूताः । वाजान्- अनुभूतीः । वयं प्राप्नुमः । त्वया । हितम्- हृदयनिहिताम् । धनम्- सम्पदम् । जेष्म- जयेम ॥१२॥

अभूरु वीर गिर्वणो महाँ इन्द्र धने हिते। भरे वितन्तसाय्यः॥ ६.०४५.१३

वीर । इन्द्र । हिते- निहिते । धने प्राप्तव्ये । गिर्वणः- मन्त्रसम्भक्तः । महान्- महात्मा । भरे- निर्वाहे । वितन्तसाय्यः-विस्तार्यः स्तोत्रैर्वन्दनीयः । अभूः- भवसि ॥१३॥

या त ऊतिरमित्रहन्मक्षूजवस्तमासति। तया नो हिनुही रथम्॥ ६.०४५.१४

या । ते- तव । ऊतिः- रक्षा । अमित्रहन्- शत्रुहन् । मक्षुजवस्तमा- अतिशयेन क्षिप्रा । असति- भवति । तया । नः- अस्माकम् । रथम् । हिनुहि- प्रेरय ॥१४॥

स रथेन रथीतमोऽस्माकेनाभियुग्वना। जेषि जिष्णो हितं धनम्॥ ६.०४५.१५

सः- असौ त्वम् । रथीतमः- महारथः । अस्माकेन- अस्मदीयेन । अभियुग्वना- अभियोक्त्रा । रथेन । जिष्णो- जयशील । हितम्- निहितम् । धनम् । जेषि- जयसि ॥१५॥

य एक इत्तमु ष्टुहि कृष्टीनां विचर्षणिः। पतिर्जज्ञे वृषक्रतुः॥ ६.०४५.१६

यः । एकः- असहायः । कृष्टीनाम्- प्रजानाम् । विचर्षणिः- विशेषद्रष्टा । पतिः- पालकः । वृषक्रतुः- वर्षणकामः । जज्ञे- जातः । तम् । स्तुहि ॥१६॥

यो गृणतामिदासिथापिरूती शिवः सखा। स त्वं न इन्द्र मृळय॥ ६.०४५.१७

यः । गृणताम्- स्तुवताम् । आपिः- बन्धुः । आसिथ- बभूविथ । ऊती- रक्षया । शिवः- मङ्गळः । सखा- सुहृत् । सः- असौ । त्वम् । नः- अस्मान् । इन्द्र । मृळय- आनन्दय ॥१७॥

धिष्व वज्रं गभस्त्यो रक्षोहत्याय वज्रिवः। सासहीष्ठा अभि स्पृधः॥ ६.०४५.१८

Dr. Ranganji
WEBOLIM

वज्रिवः- वज्रपाणे। गभस्त्योः- भुजयोः। रक्षोहत्याय- दुष्टवधाय। वज्रम्। धिष्व- धारय। स्पृधः- स्पर्धमानान्। अभि सासहीष्ठाः- अभिभव ॥१८॥

प्रत्नं रयीणां युजं सखायं कीरिचोदनम्। ब्रह्मवाहस्तमं हुवे॥ ६.०४५.१९

प्रत्नम्- पुराणम्। रयीणाम्- दानयोग्यसम्पदाम्। युजम्- संयोजकम्। सखायम्- मित्रम्। कीरिचोदनम्- कीर्तनपरचोदकम्। ब्रह्मवाहस्तमम्- अतिशयेन मन्त्रधारकम्। हुवे- आह्वये ॥१९॥

स हि विश्वानि पार्थिवाँ एको वसूनि पत्यते। गिर्वणस्तमो अध्रिगुः॥ ६.०४५.२०

सः- असौ। हि- खलु। विश्वानि- सर्वाः। पार्थिवा- भौमाः। वसूनि- सम्पदः। एकः- असहायः। पत्यते- ईष्टे। गिर्वणस्तमः- अतिशयेन गीर्भिः सम्भजनीयः। अध्रिगुः- अधृतगमन इति सायणः। कुत्सितगतिरहित इति वैदिकपदानुक्रमकोशे ॥२०॥

स नो नियुद्भिरा पृण कामं वाजेभिरश्विभिः। गोमद्भिर्गोपते धृषत्॥ ६.०४५.२१

सः- असौ त्वम्। नः- अस्माकम्। कामम्- इच्छाम्। नियुद्भिः- प्राणाश्वैः। अश्विभिः- प्राणाश्वयुक्ताभिः। गोमद्भिः- चिद्रश्मियुक्ताभिः। वाजेभिः- गतिभिः। गोपते। धृषत्- शत्रुधर्षणं यथा भवति तथा। आ पृण- पूरय ॥२१॥

तद्वो गाय सुते सचा पुरुहूताय सत्वने। शं यद्गवे न शाकिने॥ ६.०४५.२२

तत्। वः- यूयम्। सुते- रसे निष्पन्ने। सत्वने- सनित्रे। पुरुहूताय- बहुभिः साहाय्यायाहूत। शाकिने- शक्तिमते। गवे- प्रकाशयुक्ताय। न- च। शम्- मङ्गळं यथा भवति तथा। सचा- सङ्गत्य। गाय- कीर्तयत ॥२२॥

न घा वसुर्नि यमते दानं वाजस्य गोमतः। यत्सीमुप श्रवद्गिरः॥ ६.०४५.२३

Dr. Ranganji
WEBOLIM

वसुः- शरण्यः। गोमतः- चित्प्रकाशयुक्तायाः। वाजस्य- सद्गतेः। वज गतौ। दानम्। न। घ- खलु। नि यमते- उपरतं करोति। सीम्- सर्वतः। गिरः- अतीन्द्रियश्रुत्युपलक्षितानुभूतीः। उप श्रवत्- शृणोतु। अनुभवतु ॥२३॥

कुवित्सस्य प्र हि व्रजं गोमन्तं दस्युहा गमत्। शचीभिरप नो वरत्॥ ६.०४५.२४

कुवित्सस्य- बहुशो हिंसकस्य। गोमन्तं व्रजम्- पिहितचिद्रश्मियुक्तं समूहम्। दस्युहा- स्तेनभावनानाशकः। प्र- प्रकर्षेण। हि- खलु। गमत्- गतवान्। शचीभिः- प्रज्ञाभिः। नः- अस्मभ्यम्। अप वरत्- चिद्रश्मीनपावृणोत् ॥२४॥

इमा उ त्वा शतक्रतोऽभि प्र णोनुवुर्गिरः। इन्द्र वत्सं न मातरः॥ ६.०४५.२५

इन्द्र- परमेश्वर। वत्सम्- शाबम्। मातरः- गावः। न- इव। इमाः- एते। गिरः- मन्त्राः। शतक्रतो- अनन्तप्रज्ञ। त्वा- त्वाम्। प्र नोनुवुः- प्रपद्यन्ते ॥२५॥

दूणाशं सख्यं तव गौरसि वीर गव्यते। अश्वो अश्वायते भव॥ ६.०४५.२६

दूणाशम्- नाशयितुमशक्यम्। तव- ते। सख्यम्। वीर। गव्यते- चिद्रश्मिकामाय। गौः- चिद्रश्मिः। असि- भवसि। अश्वायते- प्राणकामाय। अश्वः- प्राणः। भव ॥२६॥

स मन्दस्वा ह्यन्धसो राधसे तन्वा महे। न स्तोतारं निदे करः॥ ६.०४५.२७

सः- असौ त्वम्। तन्वा- स्वदेहेन। अन्धसः- हव्यस्य। महे- महत्यै। राधसे- संसिद्ध्यै। मन्दस्व- हृष्टस्तृप्तो भव। स्तोतारम्- उपासकम्। निदे- निन्दायै। न- मा। करः- कुरु ॥२७॥

इमा उ त्वा सुतेसुते नक्षन्ते गिर्वणो गिरः। वत्सं गावो न धेनवः॥ ६.०४५.२८

गिर्वणः- गीर्भिः सम्भजनीय। गिरः- मन्त्राः। इमाः- एते। सुतेसुते- प्रतिरसनिष्पादने। वत्सम्- शाबम्। धेनवः- प्रीणयित्र्यः। गावः। न- इव। नक्षन्ते- व्याप्नुवन्ति ॥२८॥

पुरूतमं पुरूणां स्तोतॄणां विवाचि। वाजेभिर्वाजयताम्॥ ६.०४५.२९

Dr. Rangani
WEBOLIM

पुरूणाम्- बहूनाम्। स्तोतॄणाम्। वाजेभिः वाजयताम्- सद्गतिभिर्बलं कुर्वताम्। विवाचि- विशेषवाङ्मये लोके। पुरूतमम्- प्रभूतमिन्द्रं पश्ये ॥२९॥

अस्माकमिन्द्र भूतु ते स्तोमो वाहिष्ठो अन्तमः। अस्मान्राये महे हिनु॥ ६.०४५.३०

इन्द्र। ते- तव। अन्तमः- अन्तिकः। वाहिष्ठः- अतिशयवाहकः। स्तोमः- मन्त्रः। अस्माकम्- नः। भूतु- भवतु। अस्मान्- नः। राये- दानयोग्यसम्पदे। महे- महत्यै। हिनु- प्रेरय ॥३०॥

अधि बृबुः पणीनां वर्षिष्ठे मूर्धन्नस्थात्। उरुः कक्षो न गाङ्ग्यः॥ ६.०४५.३१

उरुः- विस्तृतः। गांग्यः- चिद्रश्मिगतः। कक्षः। न- च। पणीनाम्- लोभिनाम्। बृबुः- उच्छेदक इति वैदिककोशः। वर्षिष्ठे- वर्षके। मूर्धनि- उच्छ्रिते देशे। अधि अस्थात्- अधितिष्ठति ॥३१॥

यस्य वायोरिव द्रवद्भद्रा रातिः सहस्रिणी। सद्यो दानाय मंहते॥ ६.०४५.३२

यस्य। सहस्रिणी- अनन्तम्। भद्रा- क्षेमकरम्। रातिः- दानम्। वायोः- वातस्य। इव। द्रवत्- द्रवति। सद्यः- क्षणेन। दानाय मंहते- यच्छति ॥३२॥

तत्सु नो विश्वे अर्य आ सदा गृणन्ति कारवः। बृबुं सहस्रदातमं सूरिं सहस्रसातमम्॥ ६.०४५.३३

बृबुम्- शत्रुबाधकम्। सहस्रदातमम्- अनन्तदायकम्। सूरिम्- मेधाविनम्। सहस्रसातमम्- अनन्तसम्भक्तारम्। नः- अस्माकम्। विश्वे- सर्वे। अर्यः- आर्याः। कारवः- कर्मशीलाः। सदा- सततम्। गृणन्ति- स्तुवन्ति ॥३३॥

Dr. Ranganji
WEBOLIM